

BROEDGEVAL VAN GROTE GELE KWIKSTAART IN DE STAD UTRECHT

Luc de Bruijn

Dat er in het winterhalfjaar veel grote gele kwikstaarten *Motacilla cinerea* (GGK's) in de stad Utrecht verblijven, is al langer bekend. De overwinterende aantallen lijken toe te nemen (de Bruijn, 2003). Ik vond het dus niet vreemd dat ik aan het eind van de winter nog steeds regelmatig GGK's waarnam in de buurt van het Ledig Erf in het zuiden van de stad Utrecht. Het Ledig Erf en de Jutfaseweg liggen op de route die ik dagelijks naar en van mijn werk fiets. Soms hoorde en/of zag ik er één en een enkele keer twee bij elkaar. Ook in maart bleef ik af en toe een GGK zien of horen en de waarnemingen concentreerden zich rond de Jutfaseweg ter hoogte van de fabriek van Pastoe en de watertoren.

Broedbiotoop aan de Vaartsche Rijn - Luc de Bruijn

Begin april hoorde ik op die plek tweemaal een GGK zingen. Mijn gedachten gingen niet uit naar een broedgeval, want die zijn een zeldzaamheid in de provincie Utrecht. Mogelijk was het een eenzaam mannetje dat wat verlaat was in het overwinteringsgebied. Eind april hoorde ik echter naast een roepende volwassen vogel ook geluidjes van mogelijk jonge kwikstaarten. Op een van de volgende dagen nam ik mijn verrekijker mee en ben ik even gestopt bij de verdachte plek. Wat ik al vermoedde bleek waar: twee volwassen GGK's; een mooi uitgekleurde man en een wat valer vrouwtje en in de kant van de Vaartse Rijn in een bamboebosje, het onmiskenbare geluid van jonge vogels. De volwassen vogels vlogen regelmatig met voer naar dat bosje. Na verloop van tijd vlogen er twee jonge vogels naar de overkant van het kanaal op de lage kade en werden daar gevoerd door de ouders.

Omdat ik verder geen bedelgeluiden meer aan mijn kant van het kanaal hoorde, ga ik ervan uit dat er niet meer dan twee jongen waren. De oude vogels vlogen langs de oevers van het kanaal om daar insectjes te vinden en ook werd er ge-

zocht langs randen van de grote ramen van de gebouwen van Pastoe. Ook in mei, juni en begin juli waren er nog waarnemingen van roepende en soms zingende vogels (mededeling Peter van Vlaardingen en eigen waarnemingen).

Andere broedgevallen

Een broedgeval van GGK's in de provincie Utrecht is bijzonder. In Nederland is de broedpopulatie de laatste drie decennia gestaag toegenomen van zo'n 125 paar in 1975 (Teixeira, 1979) tot meer dan 350 paar in 2005 (de Bruijn, 2003), met een paar dipjes na strenge winters. Het overgrote deel van deze broedparen wordt gevonden in drie kerngebieden: delen van Twente, delen van de Achterhoek en Zuid-Limburg.

Buiten de kerngebieden zijn in het topjaar 2005 slechts enkele tientallen broedparen gevonden: 7 op de Veluwe, bij Nijmegen 6 en in het oosten van Noord-Brabant minstens 11. Zowel in de *Avifauna van Midden-Nederland* (Alley et al., 1971), als in *Van bos naar open veld* (Van den Bijtel, 1990) als in *Vogels van de Grote Rivieren* (van den Bergh et al., 1979) wordt geen enkel broedgeval gemeld. In het archief van de Vogelwacht Utrecht staan verdachte waarnemingen uit de maanden mei en juli van Jutphaas (1981), Woudenberg (1983), Rhijnauwen (1995) en Haarzuilens (2000).

In oudere en recentere uitgaven van *de Kruisbek* zijn enkele vermeldingen van (mogelijke) broedgevallen: in *de Kruisbek* 1985-1 een mogelijk broedgeval (mogelijk zelfs twee jaar achtereen) langs het Valleikanaal bij Leusden (Kwint & Nieuwstraten, 1985); in *de Kruisbek* 1995-4 een mogelijk broedgeval in dierentuin Amersfoort (van der Winden & Ellenbroek, 1995); in *de Kruisbek* 1999-4 een melding van een broedverdachte GGK in Beerschoten en een juveniele GGK bij Snel en Polanen.

In 2005 werd een paar met net uitgevlogen jongen gevonden langs een bijna droogstaande beek in de provincie Utrecht bij Lage Vuursche (van Dijk et al., 2007).

Zeldzaam broedbiotoop

Gezien deze waarnemingen is een broedgeval in de bebouwde kom van de stad Utrecht zeker een zeldzaamheid. De broedlocatie in Utrecht wijkt nogal af van het ideale broedbiotoop: snelstromende heldere natuurlijke beken, met foerageermogelijkheden op brede slik- of kiezelstrandjes en nestelmogelijkheden zoals een nis in een bruggetje of een oneffenheid in een brokkelige oever (SOVON, 1987). Het biotoop in de stad langs een kanaal lijkt daar op het eerste gezicht helemaal niet op. De foto's laten echter zien dat er toch wel een paar overeenkomsten zijn. Water in overvloed (hoewel niet erg helder en slechts langzaam stromend), harde foerageerplekken in de vorm van stenige oevers en nestelmogelijkheden in de brokkelige oevers of in de oudere gebouwen. Ook zijn er bomen en struiken die boven het water hun takken hebben. In de broedgebieden in de buurt van Winterswijk is dat ook typisch voor het broedbiotoop (eigen waarneming). Ondanks deze (vergezochte?) overeenkomsten lijkt het erop dat dit paartje een beetje een afwijkend biotoop koos.

Het kan zijn dat we getuige zijn van het begin van een veranderende biotoopkeu-

ze in de populatie. Iets dergelijks heeft ook in het begin van de 20^e eeuw plaatsgevonden toen er vanuit de bergbeekjes voor het eerst GGK's bij de laaglandbeeken in Nederland gingen broeden. Met dit in het achterhoofd en in het licht van de gestage toename van de Nederlandse broedpopulatie en met de verwachting dat er in de toekomst minder vaak strenge winters zullen komen, zou dit broedgeval in de stad Utrecht wel eens een voorbode kunnen zijn van meer broedgevallen.

Brokkelige oever met nissen en overhangende vegetatie biedt goede broedmogelijkheid - Luc de Bruijn

Hierbij dan ook een oproep om aanwezige grote gele kwikstaarten in de maand april in de stad nauwlettend te volgen.

Literatuur

- Alleyn, W.F. et al. Avifauna van Midden-Nederland, 1971.
- Bergh, L.M.J. van den et al. Vogels van de grote rivieren. Stichting Werkgroep Grote Rivieren, 1979.
- Bijtel, H.J.V. van den. Van bos naar open veld. Vogelwacht Utrecht, 1990.
- Bruijn, L.L.M. de. Meerjarige trends en verspreiding van grote gele kwikstaarten langs het Merwedekanaal en het Amsterdam-Rijnkanaal tussen Nieuwegein en Utrecht-Noord in de winters 1989-2002. De Kruisbek 46-4, 2003.
- Dijk, van et al. Broedvogels in Nederland in 2005. SOVON-monitoringrapport 2007/01. SOVON Vogelonderzoek Nederland. Beek-Ubbergen, 2007.
- Kwint, N. & E. Nieuwstraten. Broedgeval van een Grote Gele Kwikstaart (*Motacilla cinerea*) in de provincie Utrecht. De Kruisbek 28-1, 1985.
- SOVON Atlas van de Nederlandse Broedvogels. Arnhem, 1987.
- Teixeira R.M. Atlas van de Nederlandse Broedvogels. Natuurmonumenten, 's Graveland, 1979.
- Winden, J. van der en F. Ellenbroek, Populatieschattingen en aantalsverloop van broedvogels in de provincie Utrecht. Deel 2 - zeldzame broedvogels. De Kruisbek 38-4, 1995.